

Türkiye Selçuklu Devleti'nde Bir Kültür Elçisi: Mecdüddin İshak¹

Faruk YILMAZ², Hasan Hüseyin ADALIOĞLU³

Türkiye Selçuklu Devleti'nde Bir Kültür Elçisi:
Mecdüddin İshak

Öz

Makalemizin muhtevası, Türkiye Selçuklu Devleti'nin hizmetinde bulunmuş önemli simalardan biri olan Mecdüddin İshak ve Anadolu'nun kültürel hayatına etkileridir. Mecdüddin İshak, Türkiye Selçuklu sultanları II. Kılıç Arslan, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Rükneddin Süleymanşah, I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubat dönemlerinde yaşamış, sultanların hizmetinde bulunmuş önemli bir diplomat ve devlet adamıdır. Devlet adamlığının yanı sıra, önemli bir mutasavvıf ve kültür elçisidir. Mecdüddin İshak, Türkiye Selçuklu Devleti ile Abbasi Halifeliği arasında elçilik görevlerinde bulunmuştur. O, sadece siyasi hayatta ve diplomaside değil, Anadolu'nun fikrî ve kültürel zeminin oluşturulmasına da öncülük etmiştir. Fütüvvet teşkilatının Anadolu'ya gelmesinde etkili olduğu gibi, yaptığı seyahatler sırasında tanıştığı önemli âlimleri Türkiye'ye davet ederek, Anadolu'nun düşünce hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Mecdüddin İshak, Anadolu'ya Muhyiddin ibnü'l- Arabî, Evhadüddin Kirmanî, gibi saygın ilim ve tasavvuf erbabını davet etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecdüddin İshak, Türkiye Selçukluları, Abbasi Halifeliği

A Cultural Ambassador in the Turkish Seljuk State:
Mecdüddin İshak

Abstract

The content of our article is Majd al-Din Ishaq, one of the important figures who served the Turkish Seljuk State, and his effects on the cultural life of Anatolia. Majd al-Din Ishaq, Seljuk sultans of Türkiye Kılıç Arslan II, Ghiyath al-Din Kaykhusraw I, Rukn al-Din Sulaymanshah II is an important diplomat and statesman who lived during the reigns of Izz al-Din Kayka'üs I and Ala' al-Din Kayqubad I and served the sultans. In addition to being a statesman, he is an important sufi and cultural ambassador. Majd al-Din Ishaq served as ambassador between the Seljuk State of Turkey and the Abbasid Caliphate. He pioneered not only in political life and diplomacy, but also in the formation of the intellectual and cultural ground of Anatolia. He was influential in bringing the Fütüvvet organization to Anatolia, and he made important contributions to the intellectual life of Anatolia by inviting important scholars he met during his travels to Turkey. Majd al-Din Ishaq invited respected scholars and Sufi connoisseurs such as Muhyi al-Din ibnArabi and Evhaduddin Kirmani to Anatolia.

Keywords: Majd al-Din Ishaq, Turkish Seljuks, Abbasid Caliphate

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

1. Giriş

On ikinci yüzyılın sonları ile on üçüncü yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Mecdüddin İshak, Türkiye Selçuklu sultanları II. Kılıç Arslan, I. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. Rükneddin Süleymanşah, I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubat dönemlerinde yaşamış ve sultanların hizmetinde bulunmuş önemli bir devlet adamı ve diplomattır. Diplomat ve devlet adamlığının yanı sıra, sultanların bile hürmet ettiği

¹ Bu çalışma Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda, Prof. Dr. Hasan Hüseyin Adaloğlu danışmanlığında, 18.01.2023 tarihinde savunması yapılmış Yüksek Lisans Tezi çalışmasından uyarlanarak hazırlanmıştır.

² Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, feyruk.43frk@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4716-653X>

³ Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, hhadali@ogu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2977-6657>

bir mutasavvıf ve bir kültür elçisidir. Bu makalede, devrin klasik kaynaklarına müracaat ederek Mecdüddin İshak ile ilgili tespit ettiğimiz bazı bilgileri paylaşmak istiyoruz.

Ülkemizde ve yurtdışında Mecdüddin İshak ile ilgili yapılmış müstakil çalışmalar, oldukça azdır. Onun hayatı ile ilgili Mehmet Ali Hacıgökmen tarafından neşredilen, İslam Ansiklopedisi ve Ahilik Ansiklopedisi'nde bir madde ve bir akademik makale bulunmaktadır.⁴ Ayrıca Haşim Şahin tarafından, Mecdüddin İshak'ın, Türkiye Selçuklu Sultanları ile ilişkilerine dair bir makale⁵ ve Sara Nur Yıldız ile birlikte kaleme aldıkları Mecdüddin İshak ile İbnü'l-Arabî'nin, sultanlarla ilişkilerine dair İngilizce bir makale⁶ yazılmıştır. Onun hayatına dair bilgilere birçok çalışmada yer verilmiş olmakla birlikte, devrin kaynaklarına inerek derinlemesine bir çalışma yapılmamıştır. Biz Konya Yusuf'ağa Kütüphanesinde ve dönemin önemli yazmaları üzerinde yaptığımız araştırmalar sonucunda tespit ettiğimiz bazı bulguları paylaşmak istedik.

2. Mecdüddin İshak'ın Hayatı ve Eğitimi

2.1. Mecdüddin İshak'ın Soyu ve Ailesi

Mecdüddin İshak kimdir? Bu sorunun cevabını dönemin kaynaklarını yeniden ve dikkatlice tetkik ederek bulmaya çalıştık. Bunu yaparken daha önce yapılan çalışmalarda referans olarak gösterilen metinleri yeniden okuduk ve bazı hatalı okumalar tespit ettik. Mecdüddin İshak'ın ailesi ile ilgili tespit edebildiğimiz bilgileri burada paylaşıyoruz.

Ailesi hakkında sınırlı bilgilere sahip olduğumuz Mecdüddin İshak'ın⁷ künyesi, "Mecdüddin İshak b. Muhammed b. Yûsuf b. Alî el-Endelüsî el-Malatî (ö. 618/1221 [?])"⁸ olarak iddia edilmiş fakat dönemin kaynaklarında bu künyenin bilinenden farklı olduğunu ve Mecdüddin İshak'ın künyesinin "Ebû İbrahim İshak b. Muhammed b. Yusuf⁹ b. Ali er-Rûmî¹⁰" şeklinde olduğunu tespit ettik.

Doğum tarihi ve yeri kesin olarak bilinmeyen Mecdüddin İshak'ın, Endülüs'te doğmuş olduğu bazı araştırmacılar tarafından iddia edilmektedir. Araştırmacılara göre bu iddianın delillerinden ilki, İbnü'l-Arabî'nin "*Muhâdaratü'l-ibrâr*" adlı eserindeki, Mecdüddin İshak'a nasihat içerikli yazdığı şiirin başlığında onu, "çocukluk arkadaşım" olarak anmış olmasıdır. (Hacıgökmen, 2019: 27/210) Fakat eserin orijinaline bakıldığında "arkadaşım" (sâhibun lî) ifadesinin "çocukluk arkadaşım" olarak hatalı okunduğunu görmekteyiz.¹¹ Bu şiirden hareketle öne sürülen diğer delil ise, Mecdüddin İshak'ın, İbnü'l-Arabî'ye yazdığı mektup ve onun cevap olarak bu şiiri kaleme almasıdır. Bu mektup sayesinde Mecdüddin İshak'ın Endülüslü olduğudur. (Bayram, 2012: 35) Bu iddianın geçersiz oluşunu, nüshalar arasındaki hat/harf değişikliğinden anlamaktayız.¹² Nitekim Mikail Bayram'ın atf ettiği eserde, "Ketebe ileyye" (Bana yazdı) ifadesinden dolayı Mecdüddin İshak'ın mektup yazdığı iddia edilmiştir. Ama Hayri Kaplan'ın da ifade ettiği gibi, birçok yazma ve matbu nüshada ifadenin "Ketebtü ilâ" (Ben ona yazdım) ifadesinin yazıldığı görülmektedir. (Kaplan, 2021: 108-110) Eserin genel dizilişine bakıldığında, Mecdüddin İshak'ın bir mektup yazdığı ve sonra kendisinin cevaplandığı değil; kendi

⁴ Bakınız: Mehmet Ali Hacıgökmen, "Mecdüddin İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV. Yayınları, 2019), 27/210; aynı müellif, "Mecdüddin İshak", *Ahilik Ansiklopedisi*, (Ankara: Gümrük Ve Ticaret Bakanlığı Yayınları, 2014), 2/98; aynı müellif, "Türkiye Selçukluları Şehzade ve Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak", *TTK. Belleten Dergisi*, LXXVI/276, Ankara, (2012).

⁵ Bakınız: Haşim Şahin, "Şeyh Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Yönetimi ile İlişkileri", *I. Uluslararası Sadreddin Konevi Sempozyumu Bildirileri*, (Konya, 2010).

⁶ Bakınız: Haşim Şahin, Sara N. Yıldız, "In the proximity of sultans: Majd al-Dîn Ishâq, Ibn 'Arabî and the Seljuk court". *The Seljuks of Anatolia: Court and Society in the Medieval Middle East*, (London: 2013).

⁷ Bakınız: Abdülhak el-Ezdî, *el-Ahkâmü'l-Kübrâ fi'l-Hadîs*, (Konya: KYAK., 5059), 1a; İbn Bibi, *el-Evâmîrü'l-Alâ'iyye*, 54; İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-Ebrâr*, (İstanbul: Millet/Fezullah Efendi Kütüphanesi, 1750), 88b.

⁸ İddia edilen künye için bakınız: Mehmet Ali Hacıgökmen, "Mecdüddin İshak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27/210.

⁹ Bakınız: Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-ibrâr*, (Konya: KYAK., 546), 145a-b; Salâhuddîn Halîl es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-vefeyât*, (Beyrut: Dârü'l-İhyâ-i't-Türâsî'l-Arabî, 2000), 2/141.

¹⁰ Bakınız: El-ezdî, *el-Ahkâmü'l-Kübrâ fi'l-Hadîs*, (Konya: KYAK., 5059), 1a.

¹¹ Bakınız: Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-ibrâr*, (nr. 546), 145a-b.

¹² Bakınız: İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-ibrâr*, (Konya: Yusuf'ağa Kütüphanesi, 546), 145a-145b; aynı eser, (İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi, 4227), 153b; nr: 4225, 123b; nr: 4228, 134a; nr: 4230, 93b.

yazdığı mektubu eserine koyduğu daha kabul edilebilir gözükmektedir. Nihayetinde Hayri Kaplan'ın da ifade ettiği gibi bizim iddiamızın, daha fazla nüshada yazıldığını görmekteyiz. Bir diğer iddia ise, Sadreddin Konevî'nin notlarında geçen ve kendisine Kur'ân okumayı öğreten "Ebû Tahir İsmail b. Muhammed b. Yusuf"un, Mecdüddin İshak'ın kardeşi olduğu ve Endülüslü olduğu iddiasıdır. (Bayram, 2012: 32-33,35) Bu delilin iddia edilmesinin sebebinin, metinde Endülüslü olduğuna dair bir ifadenin geçmediği Ebû Tahir İsmail'in isminin sonundaki (bi-hakkın) kelimesinin (ammî) olarak hatalı okunmasından kaynaklandığını görmekteyiz.¹³ Bizim bu hatayı gördüğümüz gibi Hayri Kaplan'da eserinde bu hatadan bahsetmiştir. (Kaplan, 2021: 95-105) İddia edilen metin ve genel olarak sema ve kıraat kayıtları incelendiğinde, rivayet eden ya da eseri dinleyenden önce "bi-hakkın" ibaresinin yer aldığını görüyoruz. Sonuç olarak Mecdüddin İshak'ın Endülüslü olduğuna dair iddia edilen bu üç delilin de gerçekliği yoktur. İbnü'l-Arabî'nin eserinde o, "er-Rûmî" nisbesi ile anılmıştır.¹⁴ Onun doğum yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte Anadolu'da doğmuş olma ihtimali yüksektir. Mecdüddin İshak'ın soyu hakkında kesin bir malumata sahip değiliz, Ama Claude Cahen, Sadreddin Konevî'nin Malatyalı Arap asıllı olduğunu söylemektedir. (Cahen, 1988: 330)

Mecdüddin İshak'ın aile hayatı ile ilgili az bilgiye sahibiz. Menkıbelerden hareketle onun eşinin, bir sultanın cariyesi olduğu rivayet edilmektedir. (Sadri, 2002: 56) Sadreddin Konevî'nin annesinin adı ise, "Gevher Hatun" olarak anılmaktadır. (Sahih Ahmed Dede, 2011: 129) Onun, çocukları ile ilgili bilinenler de azdır. Sadreddin Konevî'nin onun oğlu olduğu bazı kaynaklarda geçmektedir. (İbn Bibi, 2020: 569; Câmî, 1337: 555; Sadri, 2002: 53) Onun dışında "Ebû İbrahim" olarak anıldığından dolayı İbrahim adında ilk çocuğunun varlığını söyleyebiliriz.¹⁵ Ayrıca kesin olmamakla birlikte onun, Mahmud adında bir tane daha çocuğu olma ihtimali vardır. (Yahya, 1988: 449; Yahya, 2001: 376)¹⁶

Mecdüddin İshak'ın ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgiye ulaşamadık. Araştırmacılar, onun ölüm tarihi ile ilgili dönemin olaylarından yola çıkarak birkaç tarih iddia etmektedirler. Bunlardan biri, "617-618/1221" yılıdır. Bu iddianın delili ise, Alâeddin Keykubad'a fütüvvet libasını giydirmek için Anadolu'ya gelen Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin, Mecdüddin İshak'ı da yanına almak istediğini, Mecdüddin İshak'ın hasta olduğu için gelemediğini ve kısa süre sonra ölmüş olabileceği düşünülerek bu tarihin verilmesidir. (Bayram, 2012: 37; Hacıgökmen, 2019: 27/210; Hacıgökmen, 2012: 627) Biz bu iddiayı doğrulayan herhangi bir bilgi bulamadık. Ayrıca araştırmacılar, Mecdüddin İshak'ın hasta olduğuna dair iddialarına yönelik bir kaynaktan zikretmemişlerdir. Diğer bir iddia, "612/1215-1216" yılıdır. Yazar, bu tarihin kesin olarak bilinmeyeceğini söylemekle birlikte onun, bu tarihte vefat etmiş olabileceğini dile getirir. (Kılıç, 2001: 17) Diğer bir iddiayı ise, Sahih Ahmed Dede'nin eserinde görmekteyiz. O, hicri 600/1203-1204 yılında Sadreddin Konevî'nin doğduğunu ve Mecdüddin İshak öldüğünde Sadreddin Konevî'nin üç yaşında olduğunu yazmaktadır. Dolayısıyla Mecdüddin İshak'ın Hicri 603/1206-1207 yılında vefat ettiğini iddia etmektedir. (Sahih Ahmed Dede, 2011: 129-130) Fakat onun, Hicri 608 yılının Ramazan ayında (Şubat 1212) Bağdat'a elçi olarak gittiğini bildiğimiz için,¹⁷ Sahih Ahmed Dede'nin bahsettiği bu tarih doğru olamaz.

Sahih Ahmed Dede'ye göre Mecdüddin İshak, vefat ettikten sonra Malatya şehrine sekiz saat uzaklıkta olan Kozlar Karyesi'nde defnedilmiştir. (Sahih Ahmed Dede, 2011: 130) Fakat henüz Mecdüddin İshak'ın mezar yeri tam olarak ortaya çıkartılamamıştır.

¹³ Bakınız: Sadreddin Konevî, *Konevî'nin Not Defteri*, 345b. (...برهان الدين ابو طاهر اسماعيل بن محمد بن يوسف الانصاري بحق...)

¹⁴ Bakınız: İbnü'l-Arabî, *Tâcü'r-resâil*, (İstanbul: Beyazıt/Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, 1759), 103a.

¹⁵ Bakınız: İbnü'l-Arabî, 103a.

¹⁶ Osman Yahya, eserinde İbnü'l-Arabî'nin, *Ruhu'l-Kuds* adlı eserin sema kayıtlarını bizlere sunarken 601/1204-1205 yılında "Mahmud b. İshak b. Muhammed b. Yusuf er-Rûmî" adlı kişinin Bağdat'ta tertip edilen okumada bulunduğunu ve hem dinleyici hem de eseri istisna eden olduğunu ifade etmektedir. İsimin yanlış okunduğunu düşünürsek o kayıta dinleyiciler arasında Sadreddin Konevî'nin olma ihtimali yoktur. Bunun kesinliği anlamak için eserin Türkiye ve Yurtdışındaki çeşitli kütüphanelerdeki nüshalarını toplayarak incelemek gerekmektedir. Şu an sınırları aştığı için bu çalışmayı ilerleyen zamanda yapacağız. evet

¹⁷ Bakınız: İbn. Bibi, *el-Evâmîrül-Alâîyye*, 183-186. İbn. Bibi, Halife en-Nasır Lidinillah tarafından Sultan İzzeddin için yazılmış Fütüvvet-name'yi eserine almıştır. Fütüvvet-name'nin hicri 608 yılının Ramazan ayında yazıldığını da not etmiştir.

2.2. Mecdüddin İshak'ın Eğitim Hayatı

Kaynaklar, Mecdüddin İshak'ın eğitim hayatı ile ilgili açık bir bilgi vermezler. Fakat şehzadelere hocalık yaptığı ve elçilik görevini yürüttüğü için iyi bir eğitim aldığı açıktır. Biz, onun aldığı eğitimi İbnü'l-Arabî'nin eserlerinden tespit etmeye çalıştık.

Mecdüddin İshak'ın eğitim aldığı muhtemelen birçok muallim/hoca vardır, ancak kaynaklarda bunlardan yalnızca İbnü'l-Arabî'nin adını tespit edebildik. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin sema ve kıraat kayıtlarından anladığımız kadarıyla Mecdüddin İshak, 600/1203-1204 yılında Mekke'de "*Rûhu'l-kuds*" adlı eseri, yazıya aktaran ve dinleyenlerden biridir. (Yahya, 1988: 448-449; Yahya, 2001: 376) Yine Mecdüddin İshak, 600/1203-1204 yılında Mekke'de "*Tâcü'r-resâil*" adlı eseri dinleyenler arasında yer almaktadır.¹⁸ Mecdüddin İshak'ın bu eserleri İbnü'l-Arabî'nin dinlemiş olması, ondan tasavvuf eğitimi aldığını göstermektedir. Ayrıca o, İbnü'l-Arabî'nin eserinde "el-âlim" ve "es-sûfi" olarak anılmaktadır.¹⁹

Mecdüddin İshak'ın Bağdat'a elçi olarak gitmesi (İbn Bibi, 2020: 182-183) ve İbnü'l-Arabî'nin eserini yazıya aktarması (Yahya, 2001: 376) onun, iyi bir Arapça bilgisine sahip olduğunu; I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ona Farsça bir mektup yazması, Farsçayı da bildiğini bize düşündürmektedir. (İbn Bibi, 2020: 121)

3. Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Devleti'ne Hizmeti

3.1. Mecdüddin İshak'ın Siyasi ve Diplomatik Faaliyetleri

Mecdüddin İshak'ın siyasi hayatta ilk ne zaman yer aldığını bilmiyoruz. Fakat I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ona yazdığı mektuptan dolayı onun, hocası olduğu tahmin edildiğinden II. Kılıç Arslan döneminde devlet hizmetinde yer alma ihtimali yüksektir. (İbn Bibi, 2020: 121-122) Ama kaynaklardan bildiğimiz kadarıyla o, I. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde resmi olarak devlet hizmetinde yer almıştır. (İbn Bibi, 2020: 121-122; Müneccimbaşı, 2001: 34 (tercüme 40-41))

I. Gıyâseddin Keyhüsrev, ikinci defa tahta geçmesinin akabinde (601/1205) Mecdüddin İshak'a Farsça uzun bir mektup yazarak onu Anadolu'ya davet etmiştir. (İbn Bibi, 2020: 122)²⁰ Bu mektup incelendiğinde dönemin tarihi olaylarını ve özellikle Mecdüddin İshak'ın bu olaylardaki yerini ve önemini anlayabiliyoruz. Örneğin sultanın onunla ilgili "kardeşlik meclisinin üyelerinin tacı" ifadesini kullanması "İslâmın dayanağı, dinin büyüğü", "Ey veli huylu, ey sünneti Peygamberinkinden olan", gibi sözleri, onun dini ve tasavvufi yönünü göstermektedir. (İbn Bibi, 2020: 121-122)²¹ Ayrıca bu mektup, sultanın ve çevresindekilerin Mecdüddin İshak'a duyduğu saygıyı bize hissettirmektedir.

Gıyâseddin Keyhüsrev, Mecdüddin İshak'ı, Şam'dan Anadolu'ya gelişinin hemen ardından, o sırada Malatya meliki olan oğlu İzzeddin Keykâvus'un eğitimi ile ilgilenmesi için görevlendirmiştir. (İbn Bibi, 2020: 121-122)

I. Gıyâseddin'in vefatı üzerine Türkiye Selçuklu tahtına I. İzzeddin Keykâvus geçti. (İbn Bibi, 2020: 141-143; Anonim, 1952: 43 (tercüme: 28); Aksarayî, 1944: 33; Gaffari, 1342: 115; Müneccimbaşı, 2001: 34-35 (tercüme: 41-42); Turan, 1971: 293-294; Koca, 1997: 21-22; Öngül, 2018: 140-141) Mikail Bayram ve Mehmet Ali Hacıgökmen, İzzeddin Keykâvus'un tahta geçmesinde Muhammed Gazi el-Malatî ve Mecdüddin İshak'ın büyük rolleri olduğunu söylemektedirler. Fakat zikredilen kaynaktan Mecdüddin İshak'ın rolünden bahsedilmez. (Bayram, 2012: 37; Hacıgökmen, 2012: 425)²²

¹⁸ Bakınız: İbnü'l-Arabî, 103a.

¹⁹ Bakınız: İbnü'l-Arabî, 103a.

²⁰ Sultan, "Haberin olsun, senin yerin artık burası. Başında çamur da olsa onu burada yıka." sözleri ile Mecdüddin İshak'ı Anadolu'ya çağırılmaktadır.

²¹ Bu sözler ile ilgili bazı çıkarımlar için bakınız: Şahin, Sara N. Yıldız, "In the proximity of sultans: Majd al-Dîn Ishâq, Ibn 'Arabî and the Seljuk court.

²² Mikail Bayram, bu iddiası ile ilgili eserinde herhangi bir kaynak bahsetmemiştir Mehmet Ali Hacıgökmen ise, bu iddiasını Osman Turan'ın "Selçuklular Zamanında Türkiye" adlı eserinin 293. sayfasını kaynak göstermektedir. Oysa belirtilen sayfada öyle bir ibare bulunmamaktadır. Aksine Maraş Meliki Nusretuddin'in, İzzeddin Keykâvus'un tahta geçmesinin üzerinde durunca devlet erkânının kabul ettiği bahsedilmektedir. (Turan, 1971: 293-294.)

İzzeddin Keykâvus, yönetimi devraldıktan kısa süre sonra kardeşi Alâeddin Keykubâd, ağabeyine isyana kalkıştı. İzzeddin Keykâvus, kardeşinin isyanını bastırmasının akabinde kardeşi Alâeddin Keykubâd'ı öldürtmek istemişti. Fakat Mecdüddin İshak, bunu engellemiştir. Bunun üzerine Alâeddin Keykubâd, Malatya yakınlarında bulunan Minşâr Kalesi'ne hapsedildi. (İbn Bibi, 2020: 161-168; İbn Vâsıl, 1957: 3/219; Aksarayî, 1944: 33; Müneccimbaşı, 2001: 38-39 (tercüme: 45-46); Ebu'l-Ferec, 1950: 2/491; Turan, 1971: 300-302; Koca, 1997: 25-28; Öngül, 2018: 144-145)

Mecdüddin İshak, Türkiye Selçuklularının siyasi hayatında sadece "hoca" vasfı ile değil, aynı zamanda diplomat (elçi) olarak da hizmet etmiştir. Örneğin, İbn Bibi'nin verdiği bilgiye göre o, Sinop'un Selçuklular tarafından fethinin müjdelenmesi ve sultanın fütüvvet teşkilatına kabul edilmesi için Bağdat'a halifelik makamına elçi olarak gönderilmiştir. (İbn Bibi, 2020: 182-183) Fakat bu verilen bilgi incelendiğinde tarihsel bir problem ortaya çıkmaktadır. Halife tarafından gönderilen fütüvvet-nâme, 608/1212 yılında yazılmış ve gönderilmiştir, ama Sinop'un fethinin, 611/1215 yılında gerçekleştiğini kaynaklardan biliyoruz. Osman Turan, Mecdüddin İshak'ın Bağdat'a iki kez gönderildiğini, ilk olarak Sultan'ın tahta çıkışını ilan etmek ve fütüvvet teşkilatına üye olmak istediğini bildirmek amacıyla gönderilmiştir ve bu sırada Fütüvvetnâme'yi kaleme almıştır, der. Osman Turan, onun ikinci kez Sinop'un fethinin müjdesini halifeye haber vermek maksadıyla Bağdat'a gönderildiğini söyler. (Turan, 1971: 298-299)²³ Tarihsel olarak bu kanaatin gerçek olması bizce de muhtemeldir. Nihayetinde o, mücevherler, altın işlemeli Rûmî kumaşlar, medenî atlaslar, Rus ketenleri, Kıbrıs malı kadın giysileri ve örtüleri, çok sayıda erkek ve kadın köleler, iğdişler, Arap atları, merkep ve develer, altın haçlar, gümüş tabaklar gibi değerli hediyeler ile birlikte halifelik merkezi Bağdat'a gönderilmiştir. (İbn Bibi, 2020: 182-183)

Mecdüddin İshak, Bağdat'a gelişi sırasında halifelik tarafından çok güzel bir şekilde karşılandı. O, görevini tamamlamasının ardından geri döneceği zaman Abbasi Halifesi En-Nasır Lidinillah, fütüvvet/mürüvvet kemeri, doğruluk şalvarı ve bir fütüvvet-nâme ile birlikte onu yolcu etti. (İbn Bibi, 2020: 182-183) Mecdüddin İshak'ın vekilliğini yaptığı Fütüvvet teşkilatı İslam dünyası açısından oldukça önemlidir. Sultanın, fütüvvet teşkilatına girmesi neticesinde Anadolu'da bu teşkilatın yayılıp kuvvetlendiğini ve devrin fikir yapısından etkilenerek tasavvufi bir yol aldığını görmekteyiz. XIII. yüzyılın ikinci yarısından XIV. yüzyıla kadar Anadolu'da bazı devlet adamlarının, müderrislerin, kadıların, şeyhlerin ve tacirlerin bu teşkilata katılmalarıyla, teşkilatın içtimai değeri yükselmiştir. (Köprülü, 2015: 113-114; Demirtaş, 2021: 49) Anadolu'da çeşitli tasavvufî hareketler, fütüvvet ve ahi teşkilatlarını oluşturmuşlardır. Tasavvufun içinde olduğu bu kurumlar, Türkiye Selçuklu medeniyetinin gelişmesinde etkili olmuştur (Şeker, 2019: 130).

3.2. Mecdüddin İshak'ın Kültürel Faaliyetleri

Mecdüddin İshak, Türkiye Selçuklularının siyasi hayatının yanında devletin kültürel gelişimine de destek olmuştur. Bu gelişime destek olarak fütüvvet teşkilatını Anadolu'ya getiren kişi olmasının yanında onun, bazı âlimlerin Anadolu'ya gelişinde de etkili olduğunu düşünüyoruz. Bu konu ile ilgili tespitlerimizi burada paylaşacağız.

Mecdüddin İshak'ın, birkaç kez asrın ilim merkezi sayılan Bağdat'a gittiğini ve orada ilim adamları ile tanıştığını bilmekteyiz. Mecdüddin İshak'ın bu yolculuklarında, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Evhadüddin Kirmânî, Nasiruddin Mahmud (Ahi Evran), Ebû Cafer el-Berzaî, Ebu'l-Hasan Ali el-İskenderanî, Hasan Onar Ahmed es-Silefi, Cemalüddin el-Vasiti ve daha birçok ilim adamlarını ve şeyhleri Anadolu'ya getirdiği iddia edilmektedir (Bayram, 2018: 42; Bayram, 2012: 35-36; Bayram, 2016: 24; 2005: 13; Bayram, 2006: 18; Hacıgökmen, 2012: 424; Hacıgökmen, 2010: 27/210; Can, 1986: 53). Biz, onun Anadolu'ya gelişinde etkili olduğu isimler arasında ulaşabildiğimiz kadarıyla sadece İbnü'l-Arabî ve Evhadüddin el-Kirmânî'nin olabileceğini düşünmekteyiz. İddia edilen diğer isimlerin Mecdüddin

²³ Osman Turan, Mecdüddin İshak'ın iki kez Bağdat'a gitmiş olabileceğini, Halife'nin mektubunda Sultan'ın tahta çıkışı ve Fütüvvet teşkilatına girmesi üzerine durduğunu ve Sinop zaferinden söz etmediğini; Burhaneddin Mes'ud'un 608 yılında yazdığı eserinde, Halife'nin hükümdarlık menşuru, lakaplar, çetir, sancak, at, kılıç, hil'at ve hediyeler gönderdiğine dair bilgileri teyit etmesi üzerine tahmin etmektedir.

İshak'ın etkisi ile Anadolu'ya geldiğine dair kesin bir bilgiye rastlayamadık. Bu başlık altında bahsettiğimiz iki isim ve Sadreddin Konevî üzerinde duracağız.

Mecdüddin İshak, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ile ilk olarak 600/1203-1204 yılında Hicaz'da karşılaştı.²⁴ Mekke'de başlayan arkadaşlık neticesinde o, İbnü'l-Arabî'nin öğretilerinden faydalanmıştır. Mekke'de başlayan bu arkadaşlığın daha sonra devam ettiğini ve Mecdüddin İshak'ın 601/1204-1205 yılında Musul'da İbnü'l-Arabî ile birlikte olduklarını biliyoruz. Bu bilgiyi onun "*Ruhu'l-Kuds*" adlı eserinin sema kayıtlarından çıkartabiliyoruz. (Yahya, 2001: 376) Zilkade 603/Mayıs-Haziran 1207 tarihinde ise İbnü'l-Arabî, Mecdüddin İshak ve beraberindekiler Malatya'ya yerleşmişlerdir. (Yahya, 2001: 375)²⁵

İbnü'l-Arabî'nin, Mecdüddin İshak'ın üzerindeki tesirini, Anadolu'dan ayrıldıktan sonra yazdığı nasihat içerikli bir şiirde görmekteyiz. "*İshak, kardeşinden sağlam bir öğüt/nasihat dinle / Sultanlara yakın olman seni aldatmasın / Muhakkak Hükümdarlar mülkleriyle zengin oldular...*"²⁶ şeklinde başlayan bu şiirden Mecdüddin İshak'ın, sultanlara karşı yakınlığını ve İbnü'l-Arabî'nin hayatı üzerindeki etkisini anlamaktayız. Aynı zamanda İbnü'l-Arabî'nin onunla olan muhabbetine, Cendî'nin *Şerhu Fususî'l-hikem* adlı eserinde Sadreddin Konevî'den naklettiği şu sözlerinde de görmek mümkündür: "*Endülüs'ten Anadolu denizine geldiğim zaman, Allah'ın bana ömrümün sonuna kadar vereceği mevcut zahiri ve batını hallere sahip olmadıkça denizin diğer tarafına geçmemeye karar verdim. Böylece tam bir huzur ve kâmil bir murakabe ile Allah'a yöneldim. Allah'da bana ömrümün sonuna kadar şahit olacağım bütün zahiri ve batını halleri gösterdi. Hatta Baban İshak b. Muhammed ile olan sohbetimi, senin ile olan sohbetimi, senin hallerini, senin ilmîni, senin zevk halini, senin makamını, senin tecellilerini, senin keşflerini ve Allah'ın sana verdiği bütün nimetlerini bana gösterdi...*" (Cendî, 1903: 219-220)

Muhyiddin İbnü'l-Arabî ile Mecdüddin İshak arasındaki bağın Mecdüddin İshak'ın hayatı boyunca devam ettiğini görmekteyiz. Nitekim onun vefatının ardından İbnü'l-Arabî, onun eşi ile evlendiği rivayeti vardır. (Câmî, 1337: 556; Sadri, 2002: 55-56; el-Kârî, 1959: 23,25,38)²⁷ Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin, sadece Mecdüddin İshak ile değil, onun vasıtasıyla oğlu Sadreddin Konevî ile de muhabbeti vardır. Onun, eserlerini okuyan Konevî, çok etkilenmiş ve ömrü boyunca ondan faydalanmıştır. Aynı zamanda İbnü'l-Arabî, birçok kez Anadolu'da bulunmuş ve ilmî faaliyetlerini burada devam ettirmiştir. (Yahya, 2001: 375-377)²⁸

Anadolu'ya Mecdüddin İshak vasıtası ile geldiğine ihtimal verdiğimiz diğer isim, Evhâdüddin el-Kirmânî'dir. Mecdüddin İshak'ın 601/1204 yılında Bağdat'tan Anadolu'ya gelirken onu, davet ettiği iddia edilmektedir. (Bayram, 2005: 13) Bu iddianın kesinliğine dair bir kayda rastlayamadık. Ayrıca bu iddianın yer aldığı eserde bir delil gösterilmemiştir. Müellifin bu iddiayı, varsayımlardan yola çıkarak ortaya attığı düşünülebilir. Tarihsel olarak incelendiğinde Evhadüddin'in, Mecdüddin İshak ve İbnü'l-Arabî ile aynı zamanda Anadolu'da bulunduğu bilinmektedir. Nitekim Evhadüddin'in Kayseri'de bir evlilik yaptığı ve bu evlilikten de Fatma adında bir kızının olduğu menâkıbnâmede ifade edilmektedir. (Bayram, 2005: 32, 159-161; Azamat, 1995: 11/519)

Evhâdüddin el-Kirmânî, Anadolu'da bulunduğu süre zarfında Anadolu'nun kültürel hayatında etkili olmuş²⁹ ve aynı zamanda Mecdüddin İshak'ın oğlu Sadreddin Konevî ile ilgilenmiştir. (el-Kirmânî, 1347: 85; Bayram, 2012: 55)

²⁴ Bakınız: İbnü'l-Arabî, 103a, 144b; Osman Yahya, *Histoire et classification*, 486; Aynı müellif, *Müellefâtü İbnü'l-Arabî*, 228, 375-376. İbnü'l-Arabî'nin Tâcü'r-Resâil adlı eserinin 600/1204 yılında Mekke'de düzenlenen sema kaydının dinleyicisi Mecdüddin İshak'tır. Osman Yahya'nın Fransızca eserinin, Arapça tercümesinde Mecdüddin İshak'ın adı İsmail olarak yanlış yazılmıştır. Yine İbnü'l-Arabî'nin Ruhu'l-Kuds adlı eserinin sema kayıtlarından 600/1204 yılı Mekke'de düzenlenen sema kaydında ise Mecdüddin İshak hem dinleyici hem de istinsah eden olarak kaydedilmiştir.

²⁵ 601/1205 yılında yapılan bir sema kaydının tedvini 603/1207 yılında Malatya'da yapılmıştır. Bu bilgiden İbnü'l-Arabî ve beraberindekilerin Anadolu'ya geldikleri tarihi bilmekteyiz.

²⁶ Bakınız: İbnü'l-Arabî, *Muhâdaratü'l-Ebrâr*, nr: 546, 145a-145b.

²⁷ Musa Sadri'nin eserinde İbnü'l-Arabî ile Mecdüddin İshak'ın eşi ile konuşma diyalogu rivayet edilmiştir. El-Bağdadî ise, onun, Anadolu'da Sadreddin Muhammd b. İshak b. Yusuf b. Ali'nin annesi ile evlendiğini üç farklı yerde eserine almıştır.

²⁸ Onun Anadolu'daki kültürel hayata etkisi için bakınız: Faruk Yılmaz, *Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kültürel Hayatına Etkisi*, 41-47.

²⁹ Daha geniş bilgi için bakınız: Faruk Yılmaz, *Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kültürel Hayatına Etkisi*, 48-51.

Mecdüddin İshak, Sadreddin Konevî henüz küçük yaşta iken vefat ettiğinden gençlik yıllarında oğlunun yanında olamamıştır. Fakat Mecdüddin İshak, bulunduğu konumu itibariyle oğlu Sadreddin Konevî'ye büyük miras bırakmıştır.

Sadreddin Konevî'nin yetişmesindeki en büyük katkı şüphesiz İbnü'l-Arabî'dir. Babasının vefatının ardından İbnü'l-Arabî, Konevî'nin bakımını üstlenmiş olması, onun, ilmî hayatının oluşmasında etkili olmuştur. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin sema kayıtlarını incelediğimizde, Konevî'ye sık sık atıflar vardır. (Yahya, 2001: 375, 464-466, 479) Ayrıca İbnü'l-Arabî, "*Muhlis arkadaşım Mecdüddin İshak'ın mübarek ve temiz oğlu Sadreddin Muhammed el-Konevî, bana şu kitapları okudu...*" kaydından yedi eser yazdığı anlaşılmaktadır.³⁰ Bu nedenle Konevî, babasından sonra en önemli eğitimini, İbnü'l-Arabî'den almıştır. Konevî'nin eğitiminde karşımıza çıkan bir diğer âlim, Evhadüddin el-Kirmânî'dir. Konevî'nin ona karşı derin bir sevgi duyduğunu bilmekteyiz. Nitekim vasiyetinde, öğrencilerinden Evhadüddin el-Kirmânî'nin seccadesini kabrinin üzerine örtmelerini istemiştir. (Chittick, 53; Addas, 2020: 292)

Sadreddin Konevî, Claude Addas'ın da belirttiği gibi İbnü'l-Arabî'den Arap; Evhadüddin'den de İran maneviyatlarını tevarüs etmiştir. Bu iki akımın mecedildiği bir kavşak görevini yerine getiriyordu. (Addas, 2020: 292) Nitekim Evhadüddin el-Kirmânî Menakibnâmesi'nde, Sadreddin Konevî'nin birçok kez "ben iki annemin sütü ile büyüdüm." (Şeyh Muhyiddin ve Şeyh Evhadüddin) dediği rivayet edilmektedir. (el-Kirmânî, 1347: 87)

Sadreddin Konevî, Konya'nın en büyük şeyhi ve oranın âlimi olarak kabul edilmiştir. İbnü'l-Arabî, onu evlat edindiği için de "Şeyh-i Kebîr/Şeyhü'l-ekber" unvanıyla anılmıştır. (Şahin, 2021: 75) Ve o, Anadolu'nun tasavvuf düşüncesinde ve kültürel hayatında derin izler bırakmıştır.³¹

4. Sonuç

Türkiye Selçuklu dönemi ile ilgili elimizdeki kaynaklar ne yazık ki oldukça az sayıdadır ve bu kaynakların okunması ayrı bir uzmanlık alanı gerektirmektedir. Ülkemizde de genel olarak çalışmamızda ele aldığımız Mecdüddin İshak ve dönemi ile ilgili kaynak kıtlığı ve uzmanlaşmanın az olması nedeniyle birbirine zıt bilgiler türetilmiştir. Bu bilgiler, çoğunlukla Türkiye Selçuklu devrinde yazılmış olan ve şu anda yazma eserler bölümünde bulunan kitaplardan elde edilmiştir.

Mecdüddin İshak'ın ailesi ile ilgili sadece eşinin ve çocuklarının varlığını bilmekteyiz. Araştırmalarımız neticesinde onun, Sadreddin Konevî dışında İbrahim adında bir oğlu olduğunu kesin olarak ispatlamış olmakla birlikte, Mahmud adında Sadreddin Konevî'nin ağabeyi olan başka bir çocuğunun olabileceği sonucuna ulaştık.

Anadolu Türk kültüründe Mecdüddin İshak'ın iki önemli etkisi vardır. Bunlardan birincisi, onun Anadolu'nun tasavvufi düşüncesine yaptığı katkidir. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinin sema kayıtlarından anladığımıza göre o, İbnü'l-Arabî'den tasavvuf dersleri almış ve bir sûfî olarak bilinmektedir. Ayrıca İbnü'l-Arabî ve muhtemelen Evhadüddin el-Kirmânî gibi ilim adamlarının Anadolu'ya gelmesinde onun, etkisinin olduğunu düşünmekteyiz. Onun ikinci önemli etkisi ise, Anadolu'ya fütüvvet teşkilatının gelişinde üstlendiği konumudur. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev ve İzzeddin Keykâvus'a hocalık yapmasının yanında elçi olarak Bağdat'a gitmiş ve İzzeddin Keykâvus için hazırlanan bir fütüvvetnâmeyi ve fütüvvet teşkilatına ait sembol eşyaları Anadolu'ya getirmiştir. Bu teşkilatın Anadolu'da görülmesinin ardından ahilik gibi benzer bir teşkilat ortaya çıkmıştır. Ve bu teşkilat, uzun müddet boyunca Anadolu'nun kültür hayatında yer almıştır.

Ülkemizde Mecdüddin İshak ile ilgili yapılmış çalışmalara baktığımızda, yanlış okumalardan kaynaklanan hatalı bilgiler olduğunu görüyoruz. Yaptığımız araştırmalarda Mecdüddin İshak'ın Endülüslü olmadığını ve büyük ihtimalle Anadolu'da (er-Rumî) doğmuş olabileceğini, Mecdüddin İshak'ın ölüm tarihinin kesin olarak bilinemeyeceğini, Anadolu'ya davet ettiği ilim adamlarının İbnü'l-Arabî ve Evhadüddin el-Kirmânî hariç diğerlerinin Mecdüddin İshak'ın daveti üzerine geldiğine dair

³⁰ Bakınız: *Konevî'nin Not Defteri*, nr: 7846, 188a; aynı eser, nr: 7850, 346a.

³¹ Detaylı bilgi için bakınız: Faruk Yılmaz, *Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kültürel Hayatına Etkisi*, 51-57.

kesin deliller bulunmadığını söyleyebiliriz. Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin Mecdüddin İshak maddesinde, bazı hatalı bilgilerin yer aldığını görmekteyiz. Mecdüddin İshak ile ilgili bu maddenin tekrar ele alınıp doğru bilgiler yazılması gerekmektedir.

Mecdüddin İshak'ın Anadolu'ya ilim adamları yanında bazı ilmî eserleri de beraberinde getirdiği iddia edilmektedir. Bugün Sadreddin Konevî'ye ait bir kütüphane vardır. Ancak araştırma süremizi aşacağı için maalesef bu kütüphanedeki eserlerin tümünü gözden geçiremedik. Bu kütüphanenin bir doktora tezi çalışmasında tetkik edilmesi gerekmektedir. Bu tetkikler yapıldığında Mecdüddin İshak ve dönemi ile ilgili yeni bilgiler bulmak mümkün olacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarların makaleye katkıları; Faruk Yılmaz %70, Hasan Hüseyin Adalıoğlu %30 şeklindedir.

Çıkar Beyanı

Bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Abdurrahman Câmî. (1337). *Nefehâtü'l-üns min hazarâti'l-kuds*. Neşreden: Mehdî Tevhîdî Pûr. Tahran.
- Addas, C. (2020). *Ibn 'Arabi ou La quête du Soufre Rouge, (Muhyiddin İbn Arabî Kibrit-i Ahmer'in Peşinde)*. Tercüme: Atila Ataman. İstanbul: Sufi Yayınları.
- Aksarâyî, (1944). *Müsameretü'l-ahbâr*. Neşreden: Osman Turan. Ankara: Süleymaniye Kütüphanesi, Kemal E. Kürkçüoğlu Koleksiyonu, 547. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Anonim. (1952). *TârîhuÂl-i Selçûk ve Anadolu (Anonim Selçukname)*. Neşreden ve çeviren: Feridun N. Uzluk. İstanbul.
- Azamat, N. (1995). "Evhadüddîn-i Kirmânî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11/518-520, İstanbul: TDV. Yayınları.
- Bayram, M. (2018). *Ahi Evren Hâce Nasirü'd-Din Mahmud ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bayram, M. (2006). *Ahi Evren Tasavvufî Düşüncenin Esasları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bayram, M. (2016). *Hâce Nasîrü'd-din-i Tûsî'nin İntihalciliği ve Ahi Evren Hâce Nasirü'd-din ile İlgisi*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Bayram, M. (2005). *Şeyh Evhadü'd-Dîn Hâmid El-Kirmânî ve Menâkıb-Nâmesi*. Konya: Kardelen Yayınları.
- Bayram, M. (2012). *Sadru'd-Din-i Konevî*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Cahen, C. (1988). *La Turquie Pré-Ottomane*. l'Institut Français d'études Anatoliennes d'Istanbul, İstanbul-Paris: Divit Yayınları, Varia Turcica: VII.
- Can, M. (1986). "Selçuklular Devri Konya Kütüphanelerinin Tarihçesi". *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi*, 2/1, Konya.
- El-Cendî, M. (1903). *Şerhu Fususu'l-hikem*. Neşreden: Celaleddin Aştîyânî. Meşhed: Çâphâne-i Dânişkâh.
- Chittick, W. "The Last Will and Testament of Ibn 'Arabi's Foremost Disciple, Sadr al-Din Qunawi". *Sophia Perennis*, cilt: IV, no: 1.
- Demirtaş, F. (2021). "Anadolu Selçuklu Devleti'nde Fütüvvet ve Ahilik: Siyasetin Kurumundan Kurumun Siyasetine". *bilimname dergisi*, sayı: 46, Kayseri.
- Ebu'l-Ferec. (1950). *Abu'l-Farac Tarihi1-2*. Çeviren: Ömer Rıza Doğrul. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- El-Ezdî, Abdülhak b. Abdurrahman. *El-Ahkâmü'l-Kübrâ fi'l-Hadîs*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi. Numara: 5059.
- Gaffârî. (1342). *Târih-i Cihân-ârâ*. Neşreden: Hasan Nurakî. Tahran.
- Hacıgökmen, M. A. (2010). "Mecdüddin İshak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 27/210-211, Ankara: TDV. Yayınları.
- Hacıgökmen, M. A. (2012). "Türkiye Selçukluları Şehzade ve Sultanlar Muallimi Mecdüddin İshak". Ankara: Türk Tarih Kurumu, Belleten, c: LXXVI, sayı: 276.
- İbn Bîbî. (2020). *El-Evâmiru'l-Alâi'yye fî'l-umûri'l-Alâi'yye Selçuknâme*. Çeviren: Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Muhâdaratü'l-ibrâr*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi. Numara: 546.

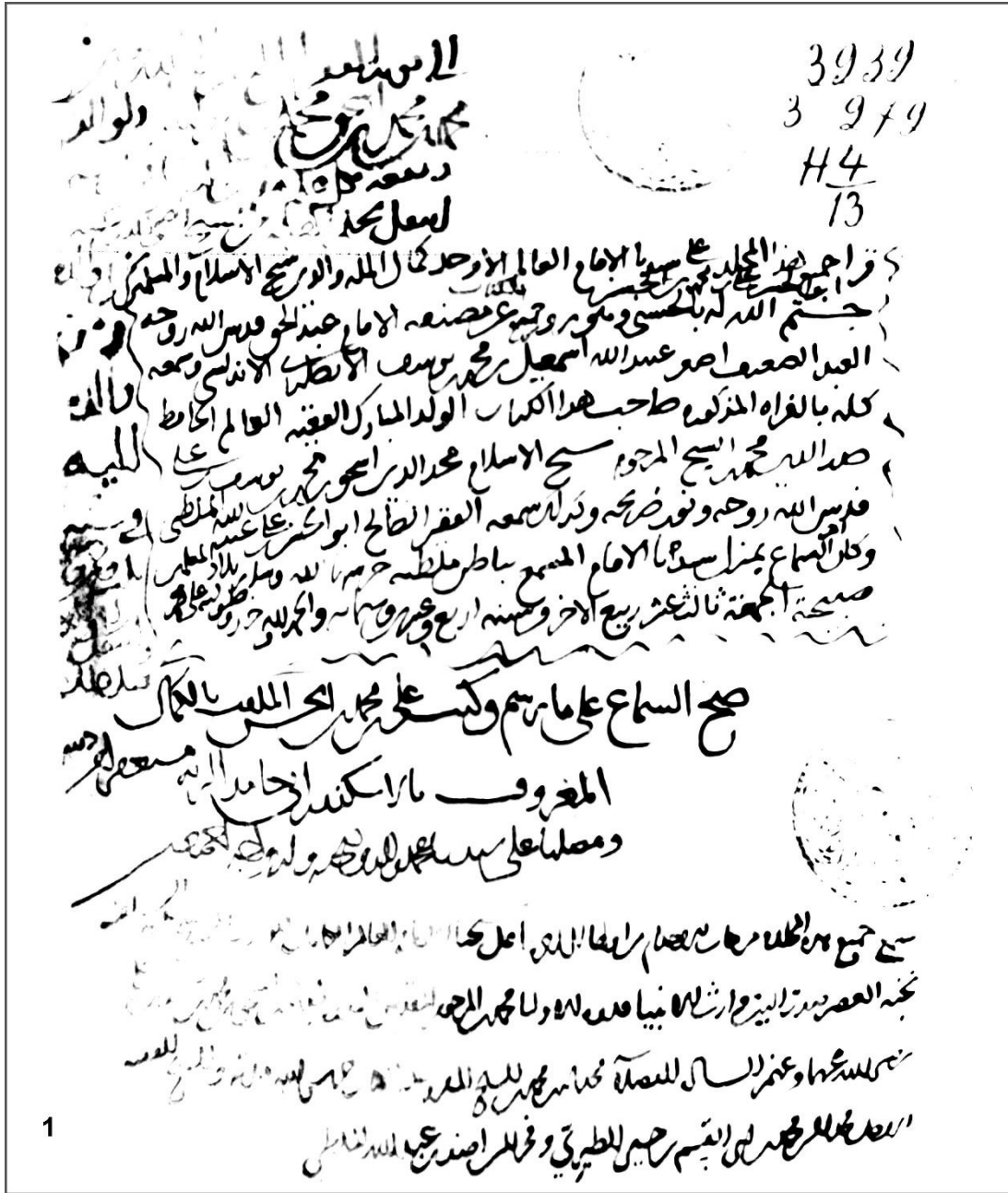
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Muhâdaratü'l-Ebrâr*. İstanbul: Millet Feyzullah Efendi Kütüphanesi. Numara: 1750.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Muhâdaratü'l-Ebrâr*. İstanbul: Nuruosmaniye Kütüphanesi. Numara: 4227. Numara: 4225. Numara: 4228. Numara: 4230.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Rûhu'l-Kuds*. Amasya: Beyazıt İl Halk Kütüphanesi. Numara: 656/2.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin. *Tâcü'r-resâil*. İstanbul: Beyazıt Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi. Numara: 1759.
- İbn Vâsil. (1957). *Müferricü'l-kürûb fî ahbâr-i Benî Eyyûb*. Neşreden: Cemâleddin eş-Şeyyâl. Kahire: Dâru'l-kütübi vel-Vesâiki'l-Kavmiyye.
- Kaplan, H. (2021). *Tahrif ve Tashih*. Ankara: Kalem Neşriyat.
- El-Kârî el-Bağdâdî, İ. (1959). *Menâkıbu İbn Arabî*. Neşreden: Salahaddin el-Müneccid. Beyrut: Müessesetü't-Türâsi'l-Arabî.
- Kılıç, M. E. (2001). "İbnu'l-Arabî'nin I. İzzeddîn Keykâvus'a Yazdığı Mektubun Işığında Dönemin Dînî ve Siyâsî Tarihine Bakış". Editör: Osman Eravşar. *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*. Konya. C: 2.
- El-Kirmânî (1347). *Menâkıb-ı Evhâdüddîn Hâmid b. Ebî'l-Fahr Kirmânî*. Neşreden: Bedüzzaman Fûrûzanfer. Tahran.
- Koca, S. (1997). *Sultan I. İzzeddin Keykâvus*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Konevî, Sadreddin. *Konevî'nin Not Defteri*. Konya: Yusuf Ağa Kütüphanesi. Numara: 7850.
- Köprülü, M. F. (2015). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. Hazırlayan: Orhan Köprülü. İstanbul: Alfa Basım Yayınları.
- Müneccimbaşı Ahmed. (2001). *Câmiu'd-düvel*. Tercüme: Ali Öngül. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Öngül, A. (2018). *Anadolu Selçukluları*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Sadri, M. (2002). *Regâyibü'l-menâkıb* (Sadreddin Konevî'nin Menkıbeleri). Çeviren: M. Emin Agar. İstanbul: Anka Yayınları.
- Es-Safedî, Salâhuddîn Halîl. (2000). *El-Vâfi bi'l-vefeyât*. Beyrut: Dâru'l-İhyâ-i't-Türâsi'l-Arabî.
- Sahîh Ahmed Dede. (2011). *Mecmuatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*. Hazırlayan: Cem Zorlu. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Şahin, H. (2021). *Dervişler, Fakihler, Gaziler Erken Osmanlı Döneminde Dinî Zümreler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şahin, H. (2010). "Şeyh Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Yönetimi ile İlişkileri". *I. Uluslararası Sadreddin Konevî Sempozyumu Bildirileri*. Konya.
- Şeker, M. (2019). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması*. Ankara: DİB. Yayınları.
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Yahya, O. (1964). *Histoire et classification de l'œuvre d'Ibn 'Arabî*. Damas.
- Yahya, O. (2001). *Müellefâtü İbnü'l-Arabî Târîhuhâ ve Tasnîfuhâ*. Tercüme: Ahmed Muhammed et-Tayyib. Kahire: El-Hey'etü'l-Misriyyeti'l-Âmme li'l-Kitâb.
- Yıldız S. N. ve Şahin H. (2013). "In the proximity of sultans: Majd al-Dîn Ishâq, Ibn 'Arabî and the Seljuk court". *The Seljuks of Anatolia: Court and Society in the Medieval Middle East*, London.
- Yılmaz, F. (2023). *Mecdüddin İshak'ın Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kültürel Hayatına Etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Ekler

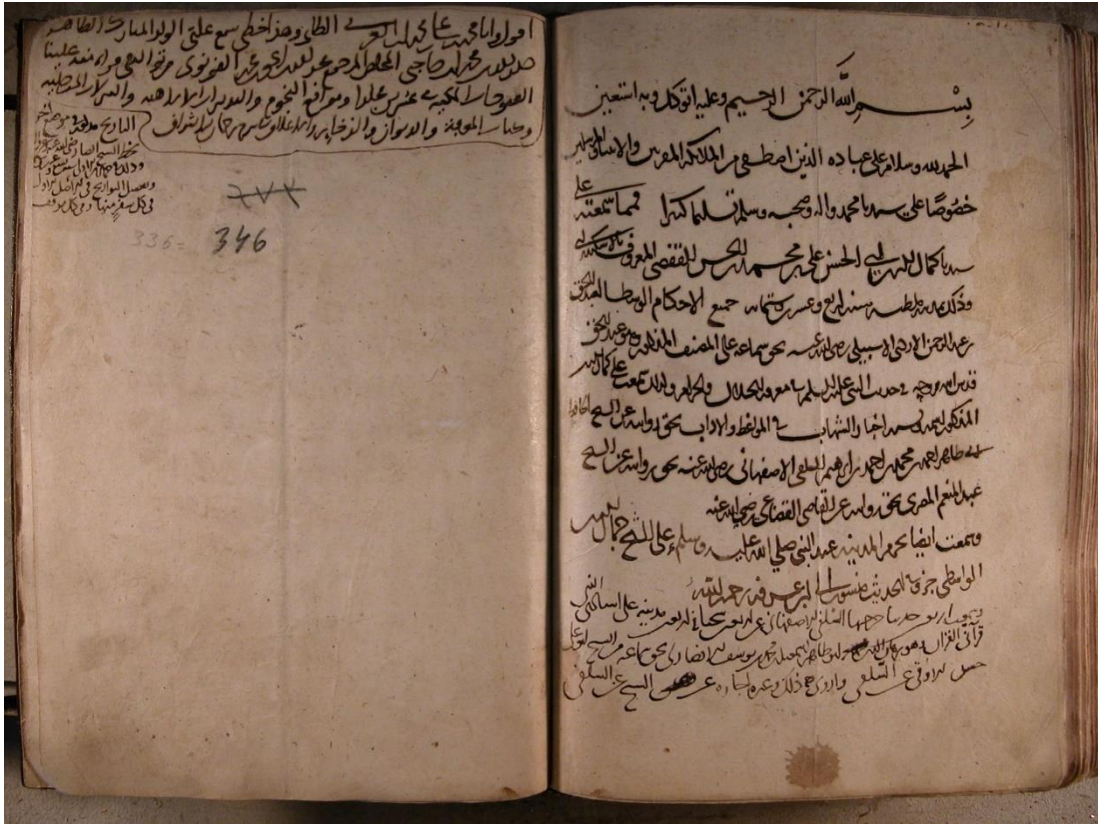
Ek-1: Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Mevdüddin İshak'a yazdığı beyitler: (Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Muhâdaratü'l-ibrâr, KYAK. , nr: 546, 145a-b)

Ek-2: Mecdüddin İshak'ın "Mecdüddin İshak b. Muhammed b. Yusuf b. Ali" olarak geçtiği ibare:
(Abdülhak b. Abdurrahman el-Ezdî, *el-Ahkâmü'l-kübrâ fî'l-hadîs*, Yusuf Ağa Kütüphanesi, numara:
5059, 1a)

Ek-3: Sadreddin Konevî'ye Kur'ân okumayı öğreten "Burhaneddin Ebû Tâhir İsmail b. Muhammed b. Yusuf el-Ensârî"'nin geçtiği yer: (Sadreddin Konevî, *Konevî'nin Not Defteri*, , Yusuf Ağa Kütüphanesi, numara: 7850, 345b)

Ek-4: Mecdüddin İshak'ın "Ebû İbrahim İshak b. Muhammed er-Rûmî" olarak geçtiği yer: (İbnü'l-Arabî, *Tâcü'r-resâil*, Beyazıt/Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, numara: 1759, 103a)

